קרבן העדה

הדא דידן הוות. מדה שהיתה לנו מקדמית: **ה"ג ולמה לא קרי לה עתיקתא.** שהרי בזמן ההוא לא היתה המדה ההיא וכבר עברה והל"ל הדא עתיקתא כדאמר ר"ח דאף ר"י היה במקומו של ר"ח: **ומשני בגין דהוות ביומוי.** אע"ג דכבר עברה מ"מ אין לקרותה ישנה כיון שהיתה בימיו: **ה"ג אית דאמרי דהוות זעירא ורבא וזערת ולא זערת כמה דהוות.** וה"פ בא לתרץ ולמה אמר ר"ח עתיקתא משום שנפחתה מרביעית ואח"כ הוסיפו עליה ואוקמוה ארביעית ואח"כ פחתו אותה ולא פחתו אותה כבראשונה וזה היה בימי ר"י הלכך לא מצי למימר עתיקתא דס"ד אמידה הפחותה קאמר ואי הוי הפחת בפעם שני כמו בראשונה שפיר המ"ל עתיקתא דאין לטעות דאמידה שנפחתה קאמר דא"כ הל"ל הא דאית לן השתא היא מדה רביעית וע"כ היינו מפרשין דאמידה גדולה קאמר אבל השתא דהמדה קטנה שבימיו לא היתה בשוה להמדה הקטנה שהיתה בראשונה ודאי איכא למטעי דעל הראשונה הפחותה נאמר עתיקתא לכך קאמר הדא דידן הוה כלומר דהוות ביומוי קודם ולזו שהיה להן עכשיו וליכא למיטעי: **ה"ג תני יבש בכזית דברי רבי נתן.** וה"פ אם הוציא לרה"ר יין יבש שנקרש כזית חייב דמעיקרא הוי רביעית והא דבעינן רביעית שלם בקרוש ולא סגי רביעית משום דקרוש לאו בר מזיגה הוא: **אתיא דר"נ.** דאמר אף ביין רביעית בעינן כר"ש דמתניתין דאמר כולן ברביעית ולית ליה לר"י הא דאמרינן בסמוך דקרוש לאו בר מזיגה הוא: **וטהרו דמה משום נבילה.** שלא היה בו רביעית וכל שאינו רביעית לכשיקרש לא יהיה בו כזית ואין בו טומאת נבילה: **עד כמה.** דם היה בה שטהרו אותו משום נבילה: **ולא אשגח ביה.** ולא השיב לו ר' סימון דבר: **ה"ג ושאל לריב"ל וא"ל וכו':** **ה"ג ובאש לר"א על דלא וכו'.** והרע לר"א על ר' סימון על שלא השיב לו על שאלתו: **מתני הדין עובדא.** סיפר המעשה (שחטו) [שמתה] הפרדת של בית רבי וטהר דמה משום נבילה: **א"ל ר"י בר ביסנא לר' סימון.** בדרך שאלה אם עד רביעית הוא דטיהרו אבל יותר מכאן טמא או אפילו יותר מרביעית טהור: **ובעט ביה.** רבי סימון ודחף אותו בסנדלו. ל"א גער בו: **א"ל ר"ז.** לר' סימון משום דשאל לך דבר תורה את מינזף ביה בתמיה: **א"ל.** הא דלא השבתי לו כהוגן שלא היתה דעתי מיושבת בעת ההיא: **זה שלוקח חטים לשנה.** שאין לו קרקע לזרוע והיינו חייו תלואים שאינו יודע אם יהיו לו מעות לשנה הבאה: **ה"ג סדקי.** מוכר תבואה למי שאין לו וזה הלוקח אופה משבת לשבת ולילה ויומם רמז לשבת שהיום הולך אחר הלילה: **זה הלוקח מן הפלטר.** מן הנחתום שאולי לא יהא לו לנחתום למכור: **ואנא אפלטר סמיך.** ואין דעתי מיושבת עלי להשיב לו: **ה"ג ומאי כדון.** מאי הוי עלה אם יותר מרביעית טמא או טהור: **העיד ריב"ב.** מתניתין היא בפ"ו דעדיות: **על דם נבלות שהוא טהור.** וקס"ד טהור לגמרי קאמר אפילו ביותר מרביעית: **ופריך מהו טהור.** שהוא טהור להכשיר הזרעים שאינו מכשיר אלא דם השותת בשעת שחיטה אבל לטמא מודה ריב"ב שדם נבלות מטמא: **ומשני תמן תנינן.** במכשירין פ"ו: **ואין לנו כיוצא בו.** וקס"ד שאין לנו דם כיוצא שאינו מכשיר ומטמא ש"מ דם נבלה אפילו טמויי לא מטמא: **ה"ג ואין לנו כיוצא בו כשיעור טומאתו וכו'.** וה"פ דקשיא ליה דלמה הא דאינו כיוצא בו היינו לענין שיטמא הדם כבשרו אלא השרץ שדמו נמי מטמא בכעדשה ואפילו הדם נלול אבל דמו של נבלה מיהו מטמא כשהיא רביעית וטומאתו מדרבנן דרביעית כשיקרוש יעמוד על כזית ומתחלף בנבלה ממש: **מ"ד טמא.** והיינו ריב"ל דלעיל כר"י דאמר בפ"ד דעדיות שב"ה מטמאין דם נבלה: **ומ"ד טהור.** דהיינו מתניתין דמכשירין כר"י בן בתירא: **ה"ג א"ל רב אבדומי דמן נחותה ויאות.** ושפיר קאמרת דר"י הוא דמטמא דרבי יהודה מורה הוראות דבי נשיאה הוי שהרי פרדות של בית רבי היה ור"י הורה דיתר מרביעית טמא כשמעתיה: **קוון.** מי שהוא בעל שיער לא יתרום שמא יביא בשערו וקוון הוא מלשון קווצותיו תלתלים ורמב"ם פירש עני ונבהל להון מלשון קלתי בחיי: **היו מפספסין בקילקין.** היו משפשפין בשיער התורס אם היו שערותיו דבוקים מחמת זיעה וצואה. ל"א קילקי הוא חלוק של צמר שיש לו נימין וכשהיה התורס לבוש בחלוק כזה היו מפרידין אותן הנימין שלא יחשדו שהטמין המעות בתוכו: **מדברין היו עם התורס.** כדי שלא יתן דבר בתוך פיו: **ופריך וימלא פומיה מוי.** היה לו למלאות פיו מים ולא היו צריכין לדבר עמו: **מפני הברכה.** שחייב התורס לברך על התרומה כדרך שמברכין על הפרשת תרומת הגורן: **איזהו המחוור שבכולן.** איזהו מהפסוקים מבורר ומפורש שבכולן שצריך לנקות עצמו לפני בני אדם:

הלכה ג מתני' **וזורקו לפני התורס.** מתכוונים היו שיפלו שקליהם לתוך הקופה ויקנו מהם קרבנות צבור ולא יהיו משירי הלשכה: **ג' פעמים.** על כל פעם ופעם היה אומר אתרום והם אומרים תרום וכן דרך לשון חכמים להיות משולש: **תרם את הראשונה.** הקופות הגדולות של ט' סאין שתרם מן הלשכה היו מכוסות במטפחות ואח"כ כשתרם מהן בקופות הקטנות של ג' סאין היה תורס הקופה הקטנה שכתב עליה א' מאחת מקופות הגדולות ומכסה אותה במטפחת ואח"כ מגלה הקופה הגדולה השניה וממלא ממנה קופה קטנה שכתוב עליה ב' ומכסה אותה וכן בשלישית אלא שלא היה מכסה אותה לסימן שממנה יתחיל בפרוס העצרת: **הראשונה לשם א"י.** שהן שלחו שקליהם תחלה: **ושניה לשם כרכים המוקפין.** כגון עמון ומואב ומיהו בכל פעם היו תורמין על שם כל ישראל על הגבוי ועל העתיד לגבות ולא הזכיר התנא חלוקי מקומות הללו אלא להודיען שתקנו ג' פרקים אלו כדי שיתנו מקומות

הישנה אמר רבי יוחנן א)הדין דידן (הות) הוא ולמה קרי ליה עתיקה [א]מן בגין דהוה ביומי אית דאמרי דהות זעירא ורבתא ואית דאמרי דאזעירא ב)ולא אזעירא כמה דהות [ב]אכמה הוא שיעור של כוס רבי יוסי בשם ר' יוסי בן פזי ור' יוסי בר ביבי בשם ר' שמואל אצבעיים על אצבעיים על רום אצבע ומחצה ושליש אצבע. ב(תני ג) יבש כזית דברי רבי נתן) רבנן דקיסרי (א)ורבי יוסי בר ביבי בשם שמואל אתיא דר' נתן [ג]כר"ש כמה דר"ש אמר ברביעית כן אמר ר' נתן ברביעית לכשיקרש ויהא בו כזית רבי סימון בשם ריב"ל מעשה ד) בפרדת רבי שמתה וטהרו את דמה משום נבילה ושאל (ב)רבי אליעזר את ר' סימון עד כמה ולא אשגח ביה ושאל לריב"ל וא"ל עד רביעית טהור יותר מרביעית טמא ה)ובאש לר"א על (עד) דלא חזר ליה ר' סימון שמועתא רב ביבי הוה יתיב מתני הדין עובדא א"ל רבי יצחק (ג)בר (ביסנא) כהנה עד רביעית טהור יותר מכאן טמא ובעט ביה אמר ליה רבי זריקא בגין דשאיל לך את בעט ביה א"ל בגין דלא הות דעתי בי בעיטנא ביה דאמר רבי חנן 1והיו חייך תלואים לך מנגד זה שלוקח חטים לשנה ופחדת ו) לילה ויומם זה הלוקח מן ז)הסדקי ולא תאמין בחייך זה הלוקח מן הפלטור ואנא סמיכנא אפלטור [ד]ומהו כדון העיד ח) ר' יהושע בן פתורה על דם נבילה שהוא טהור מהו טהור טהור מלהכשיר אבל לטמות מטמא תמן ט) תנינן גדם השרץ כבשרו מטמא ואינו מכשיר ואין לנו [ה]כיוצא בו ושיעור טומאתו שדמו מטמא כבשרו אמר רבי יוסי פליגי בה תרין אמוראין חד אמר טמא וחד אמר טהור מאן דאמר טמא כרבי יהודה ומ"ד טהור כר' יהושע בן פתורה (נ"א רב אבוה דאימן אחתיה דר' יהודה וכו') אמר ליה רב אבדומה דמן נחותה ויאות י) דרבי יהודה מוריינא דבי נשיאה הוה: שמא יעני ויאמרו כו': תני רבי ישמעאל דקווץ לא יתרום מפני החשד תני הגזברין היו מפספסין בקילקין תני כ) מדברין היו עמו משעה שהוא נכנס עד שעה שהוא יוצא וימלא פומיה מוי א"ר תנחומא [א] מפני הברכה (ד)רבי שמואל בר נחמן בשם רבי יונתן בתורה ובנביאים ובכתובים מצאנו שאדם צריך לצאת ידי הבריות כדרך שהוא צריך לצאת ידי המקום בתורה מנין דכתיב 2והייתם נקיים מה' ומישראל בנביאים מנין דכתיב 3אל אלהים ה' וגו' וישראל הוא ידע בכתובים מנין דכתיב 4ומצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם גמליאל זוגא (ה)שאל לרבי יוסי בר רבי בון איזהו המחוור שבכולם אמר ליה והייתם נקיים מה' ומישראל:

הלכה ג מתני' של בית רבן גמליאל היה נכנס ושקלו בין אצבעותיו וזרקו לפני התורם והתורם מתכוין (ו)ודחפו לתוך הקופה ה)אין התורם תורם עד שהוא אומר להם אתרום והן אומרין לו תרום תרום תרום שלש פעמים ו)תרם את הראשונה וחיפה בקטבליאות השניה וחיפה בקטבליאות השלישית (ז)לא היה מחפה ולמה היה מחפה שמא ישכח ויתרום מן הדבר התרום תרם את הראשונה לשם ארץ ישראל והשניה לשם כרכים המוקפין לה והשלישית לשם בבל ולשם מדי ולשם מדינות

ריבב"ן

מתני' וזרקו לפני התורס. השקלי' שלהן והתורס מתכוין ודחפו לקופה שיהא שקלו בתרומה והנחת רוח הוא לפי שלא יהא מתקרב אלא משלהן תחלה: **תרס את הראשונה.** באחד מן הקופות: **וחיפה בקטבלאות.** מכסה הקופות בעור לסימן. **השלישית לא היה.** צריך לכסות שכבר נתרמו האחרות ולמה היה מכסה הראשונה שמא ישכח ויתרום מן הכסף שבקופה ויניח בקופה האחרת אבל אם היה מכוסה אין לחוש. תניא בתוספתא פ"ב תרם את הראשונה לשם ארץ ישראל ועל כל ישראל וחיפה בקטבליות מפני שבני סוריא באין ושוקלין עליה. תרם את השניה ואמר הרי זה לשם עמון ומואב פי' ישראל שדרים בעמון ומואב ומכרכין המוקפין לארץ ישראל וחיפה בקטבליות מפני שאנשי בבל באין ושוקלין עליה. תרם את השלישית ואמר הרי זו מבבל וממדינות הרחוקות ועל כל ישראל ולא היה מחפה וזו היתה

תקלין חדתין

ולמה קרי ליה עתיקא. מאחר שזוכרה שמדדו בה בימיו: ה"ג **מן בגין כו' כמה דהוה.** והיינו עתיקא כמו שהיתה קודם קטנה: ה"ג **אמר רבי יוחנן הדא דידן כו'.** והכי אמרי' בבבלי שם אר"י תמנייתא קדמייתא דהוות בטבריא הוות יתירה על דא רבעא ובה משערין רביעית של פסח. וגירסת הספרים שיבוש: **שיעורן של כוס.** במדידת האצבעות: ה"ג **תני יבש.** יין קרוש בכזית משערינן דמעיקרא הוה ביה רביעית ובקרוש רביעית שלמה בעינן דלאו בר מזיגה הוא: ה"ג **אתיא דר' נתן כר"י בר"י כו'.** והוא ברייתא מובא בבבלי שבת (עז) דרבי נתן ור"י בר"י אמרו דבר אחד דתני התם דם נבילה ב"ש מטהרין. דאינו כבשר לטמא כנבילה בכזית ולא תורת משקין כו'. וב"ה מטמאין אמר רבי יוסי בר"י אף כשטימאו בית הלל לא טימאו אלא בדם שיש בו רביעית הואיל ויכול לקרוש ולעמוד על כזית שהוא שיעור נבילה לטמא אדם והיינו אמרו דבר אחד שבכזית היבש כשנימוח הוי רביעית אלמא כר"י בר"י מיתוקמא: **וטהרו את דמה.** אמר לה סתם אם עד רביעית או אף ברביעית: **ושאל כו' עד כמה ולא אשגח ביה.** לא השיבו כלום: **עד רביעית טהור כו'.** כר"י בר"י והתם לא היה רביעית וטיהרו דמה: **ובאיש ר"א.** התרעם רבי אלעזר על שלא השיב רבי סימון: **הדין עובדא.** סתם שטיהרו את דמה כמו שסיפרה רבי סימון: **עד רביעית טהור כו'.** שאל אותו אם כן הדין: **ובעיט ביה.** דחהו שלא רצה להשיבו ולא נהג בו בכבוד. כמו ובעטו דברכות פרק ב' (יז א): **דשאיל לך.** כענין להשיבו כהלכה ובעטת ביה: **דלא הוות דעתי בי.** שלא היה דעתי מיושבת: **שלוקח חטים.** ואין לו קרקע שתהא אמת מארץ תצמח בזריעתו וצדק משמים נשקף על ידי הגשמים מה שאינו כן כשלוקח על שנה חטים לשנה הבאה אינו יודע אם יהיה לו במה ליקח ואם יהיה חטים: **מן הסדקי.** מעט מעט מהמוכר תבואה ומפחד דלמא אדאזיל יזדבן וגם היוקר הוה ע"י מפקיעי שערים יום יום ופחד שלו לילה ויום שלא יהיה לו על סעודותיו הרגילים בערב ובקר: **ולא תאמין. זה שלוקח מהפלטר.** מהנחתום פת אפויה דלזימנין אין לו פת כשרוצה לאכול: **ואנא סמיכנא אפלטר.** ואין דעתי מיושבת: **מהו כדין.** מאי הוי עלה אי יותר מרביעית טמא וכר"י בר"י או אף יותר מרביעית טהור: **העיד רבי יהושע בן פתורא כו'.** שהוא טהור. משמע לגמרי טהור אף יותר מרביעית. ודחי מה טהור מלהכשיר הוא דלגמרי טהור שאינו מכשיר ואין בו תורת משקה אבל לטמא מטמא יותר מרביעית כשיעור נבילה בכזית וכדלעיל: **תמן תנינן.** במכשירין פ"ו: **מטמא ואינו מכשיר ואין לנו כיוצא בו.** משמע דאמרינן כשאין מכשיר אינו מטמא ומדאמר טהור אם כן מוכח דלגמרי טהור אף מלטמא: **דלמא לשיעור טומאתו.** שדם השרץ מטמא בכעדשה כבשר השרץ משא"כ דם נבילה אינו כבשר נבילה בכזית אלא ברביעית אבל ברביעית על כל פנים מטמא אע"ג דאינו מכשיר: **מאן דאמר טמא כרבי יהודה.** רבי יהודה הוא דאמר בריש פ"ה דעדיות דדם נבילה ב"ה מטמאין וכדפריש ר"י בר"י דדוקא ברביעית וכדאמרינן בבבלי מנחות (ק"ג ב'): **ומ"ד טהור כר"י ב"פ.** דס"ל טהור לגמרי אף יותר מרביעית. וכדאמרי' בבבלי שם דהעיד ריב"פ שהיו עולי רגלים הולכים עד ארכובותיהן בדם הנבלות ולא אמרו להם דבר: **ויאות.** מה דאמר טמא כר"י: **דר"י מורה הוראה דבית נשיא הוה.** וכאן פרדת דבית רבי הוה והורה כשמעתיה דפחות מרביעית הוה שם ולכן טיהרוה: **מתני' בפרגוד חפות.** ארוך וכפול פן יחשדוהו שהטמין שם ממעות הלשכה: **מעון הלשכה.** על ידי שלקח ממנה: **גמ' קוון.** בעל שיער וגירסת הרמב"ם קבן והוא עני שתאב למעות וכן נבהל להון כמו קובן על יד: **מפספסין בקלקין.** בגדי צמר כמו בשבת הקלקים והיו מפרידין הנימות שלא יחשדוהו שטמן בתוכן: **מדברין היו עמו.** כדי שלא יטמין בפיו: **וימלא פומוי מוי.** ימלא פיו מים וג"כ לא יהיה יכול להטמין בפיו: **מפני הברכה.** שצריך לברך על ההפרשה וכשמשקין בפיו אינו יכול לברך דא"א לסלקן לצד אחר וכ"ש כשפיו מלא מים: **המחוור שבכולן.** מפורש צווי להיות נקי מהבריות כמו מידי שמים: **מתני' של בית ר"ג כו'.** שהיו רוצין שיגיע דמיהן לקרבנות וזרקו ללשכה בשעה שהוא תורם והתורם מתכוין ודוחפו מהלשכה לקופה של ג' סאין שתורם בה: **ג' פעמים.** דרך חכמים הוא כן. כמו מגל זו כו' ועוד הרבה: **הראשונה.** תרומה ראשונה מהלשכה: **בקטבלאות.** על הנשאר בלשכה והמביאין אח"כ נותנין על הקטבלא: **ולמה היה מחפה.** בראשונה ושניה: **שמא ישכח ויתרום.** מן התרום וכשמחפה נעשו המחופים שירים ותורם ממה שעל הקטבלא רק בשלישית לא היה צריך לחפות שלוקח ממנה עד שגומרה כדלקמן: **לשם א"י.** שהראשונה היתה באה מא"י: **כרכים המוקפין.** היינו מקומות הסמוכים שהיו מביאין בשניה: **לשם בבל כו'**

משנת אליהו

בשו"ת שבות יעקב סימן כ"ב שהאריך בפירוש אחר בבלי שמו פוסקין ופירושו דחוק ומ"ש עיקר: **על רוס אצבע ומחצה ושליש אצבע.** עיין תוס' בפסחים ק"ט א' ד"ה רביעית שמיישב לסוגיא זו דמיירי באצבעיים ליפוריס כו' ע"ש בארוכה: **מוריינא דבי נשיאה הוה.** עיין במנחות ק"ג ב' ק"ד א' ועי' תוס' שם ד"ה מוריינא וד"ה הואיל כו':

מסורת הש"ס

א) חדא, **ב)** אוערת כמה, **ג)** שבת עז א, **ד)** מנחו' קג ב ולקמן פ"ח הל"א, **ה)** ובעט ר"א, **ו)** ברכו' כד א מנחו' קג, **ז)** הליוקי, **ח)** שם עדיות פ"ה מ"א, **ט)** מכשירין פ"ו מ"ה, **י)** מנחות קד א, **כ)** תוספתא פ"ב,

* * *

עין משפט נר מצוה

יט א מיי' פרק י"ח משבת הל"ג:

כ ב מיי' פרק א מאה"ט הל"ד:

כא ג מיי' פרק י מטומאת אוכלין הלכה ג:

כב ד מיי' פרק ג משקלים הל"י והשגות:

כג ה מיי' שם הלכה ה:

כד ו מיי' שם הל"ז:

* * *

נוסחת הבבלי

(א) ור"י בר' בידין בשם ר' שמואל: **(ב)** ושאל ר' אלעזר: **(ג)** בר ביסנא עד כו': **(ד)** ר"ש בשם ר' נתן בתורה כו': **(ה)** שאל את ר' יוסי בר ביבי איזהו כו': **(ו)** ודוחפה לקופה כו': **(ז)** לא היה מחפה שמא ישכח את התרום ויתרום את דבר התרום כו':

* * *

הגהות הגר"א

[א] ה"ג ולמה קרי ליה עתיקא מן בגין דהוה ביומי' זעירא ורבתא ואיזעירת כמ' דהוה כצ"ל: **[ב]** נ"ב אמר ר' יוחנן הדא דידן היא חד' שמיני' טבריית הישנה כי כאן הוא מקומו של ר' יוחנן הנ"ל ולא לעיל מינה. וכ"ה בבבלי שם אר"י תמנייתא קדמייתא דהות בטבריא הות יתירה על דא רבעא ובה משערין רביעית של פסח. וגירסת הספרים שיבוש: **[ג]** צ"ל אתיא דר' נתן כר' יוסי ב"ר יהודה כו'. והוא ברייתא מובא בבבלי שבת (עז.) דר' נתן ור"י ב"י אמרו דבר אחד דתני התם דם נבילה ב"ש מטהרין וכו' וב"ה מטמאין א"ר יוסי ב"י אף כשטימאו ב"ה אלא בדם שיש בו רביעית הואיל ויכול לקרוש ולעמוד על כזית שהוא שיעור נבילה לטמא אדם והיינו אמרו ד"א שבכזית כשנימוח הוי רביעית אלמא כר"י בר"י מתוקמא: **[ד]** ה"ג מהו כדון תנינא העיד ר' יהושע וכו': **[ה]** ה"ג ואין לנו כיוצא בו דילמא לשיעור טומאתו שדמו מטמא כבשרו וכו'. ועיין בק"ע:

* * *

ציון ירושלים

מפני הברכה. עי' פי' מהרא"פ ועיין שו"ת ח"ל סי' קכא:

* * *

גליון הש"ס

[א] עי' שו"ת אא"ז הח"ל סימן קכא:

* * *

תורה אור השלם

1. וְהָיוּ חַיֶּיךָ תְּלֻאִים לְךָ מִנֶּגֶד וּפָחַדְתָּ לַיְלָה וְיוֹמָם וְלֹא תַאֲמִין בְּחַיֶּיךָ: דברים כח סו
2. וְנִכְבְּשָׁה הָאָרֶץ לִפְנֵי יְיָ וְאַחַר תָּשֻׁבוּ וִהְיִיתֶם נְקִיִּים מֵיְיָ וּמִיִּשְׂרָאֵל וְהָיְתָה הָאָרֶץ הַזֹּאת לָכֶם לַאֲחֻזָּה לִפְנֵי יְיָ: במדבר לב כב
3. אֵל אֱלֹהִים יְיָ אֵל אֱלֹהִים יְיָ הוּא יֹדֵעַ וְיִשְׂרָאֵל הוּא יֵדָע אִם בְּמֶרֶד וְאִם בְּמַעַל בַּיְיָ אַל תּוֹשִׁיעֵנוּ הַיּוֹם הַזֶּה: יהושע כב כב
4. וּמְצָא חֵן וְשֵׂכֶל טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם: משלי ג ד